

Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης

Τόμ. 33 (2009)

Αφιέρωμα: Μεγάλες ερωτήσεις, πολλές απαντήσεις. Θεωρία και μέθοδος στην έρευνα της Ευρωπαϊκής ενοποίησης

Παρέμβαση για τη μεθοδολογία

Άρης Τραντίδης

doi: [10.12681/hpsa.14476](https://doi.org/10.12681/hpsa.14476)

Copyright © 2017, Άρης Τραντίδης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Τραντίδης Ά. (2017). Παρέμβαση για τη μεθοδολογία. *Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης*, 33, 92–94. <https://doi.org/10.12681/hpsa.14476>

ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΓΙΑ ΤΗ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

*Άρης Τραντίδης**

Μια πρώτη παρατήρηση αναφορικά με τις ευρωπαϊκές σπουδές στην Ελλάδα είναι ότι συχνά συγχέεται η εμπειρικοαναλυτική προσέγγιση με μια κανονιστική διάθεση. Δεν υπάρχει μια καθαρή διαχωριστική γραμμή analytical-normative, καθώς πολλά κείμενα είναι policy-oriented, χωρίς να δίνουν βάρος στην ουδέτερη ανάλυση του τι συμβαίνει. Ακόμη όμως και όταν επιχειρείται εμπειρική ανάλυση, η ex ante επιλογή μιας θεωρητικής σχολής, λειτουργεί σαν ένα καλειδοσκόπιο μέσα από το οποίο η εμπειρική παρατήρηση παραμορφώνεται. Θα συμφωνήσω με όσους προεβούσαν ότι, «ευτυχώς», δεν υπάρχει μια grand theory για την ευρωπαϊκή ενοποίηση. Όσοι επιλέγουν να ταυτιστούν με μια θεωρία συχνά αναγκάζονται να πραγματοποιούν μια κατά τα άλλα διασκεδαστική άσκηση: να προσπαθούν να βάλουν τα στοιχεία της πραγματικότητας που παρατηρούν μέσα στα κουτάκια της θεωρίας που προεπέλεξαν.

Δεν είμαι εναντίον της θεωρίας, ως επιλογής εργαλείων. Ανήκω σε όσους αντιμετωπίζουν με σκεπτικισμό τις θεωρίες που περιγράφουν μηχανισμούς ανάπτυξης θεσμών, όπως η Ένωση, και διεκδικούν τη δυνατότητα πρόβλεψης για μεγάλα και εξελισσόμενα φαινόμενα. Προσοχή: είναι άλλο η θεωρητική μελέτη ex post μεταβλητών και η άρθρωση υποθέσεων εργασίας για ένα συγκεκριμένο αντικείμενο έρευνας με κάποια προβλεπτική φιλοδοξία, και άλλο η γενική θεωρία όπου παρουσιάζεται μια μηχανιστική και τελεολογική πορεία ενός συνόλου οικονομικών και πολιτικών θεσμών. Η πρώτη προσπάθεια μπορεί να δώσει μερικές απαντήσεις, για παράδειγμα στο ερώτημα που θέτω στη διδακτορική μου διατριβή σχετικά με τι ποια ήταν και μπορεί να είναι η σχέση των μεταρρυθμίσεων προς μια ανοικτή αγορά και του εκδημοκρατισμού, βάσει εμπειρικών παρατηρήσεων και ανάλυσης. Το όποιο συμπέ-

* Ο Άρης Τραντίδης είναι υποψήφιος διδάκτωρ στο London School of Economics, European Institute.

ρασμα δεν φιλοδοξεί να αποτελέσει τον μπούσουλα για νέες αναλύσεις του εκδημοκρατισμού, αλλά μια ελέγξιμη υπόθεση εργασίας-θεωρητική κατασκευή. Η κατασκευή όμως μιας θεωρίας για έναν πολιτικό οργανισμό, όπως η Κοινότητα/Ένωση αναφέρεται σε μια ανοιχτή [open-ended] και σύνθετη πολιτική και οικονομική διαδικασία, με μια πληθώρα παραγόντων και δρώντων με μεταβαλλόμενες προτιμήσεις σε ένα μεταβαλλόμενο θεσμικό, πολιτικό και οικονομικό περιβάλλον. Ο νεολειτουργισμός ήταν μια πρωτότυπη και χρήσιμη περιγραφή της ενοποίησης για τα πρώτα χρόνια. Όταν όμως ακολουθεί η δημιουργία ενός στρατού ορθόδοξων οπαδών οι οποίοι, με λανθάνουσα κανονιστική διάθεση, επιχειρούν μια αντίστροφη διαχείριση των εμπειρικών δεδομένων με βάση το «πρώτα η θεωρία και μετά η επιλογή και τακτοποίηση των εμπειρικών στοιχείων», τότε πρόκειται για επιστημονική εκτροπή. Και δεν υπήρξε η μόνη.

Η θεωρία είναι χρήσιμη όταν με επιχειρήματα μας λέει πώς να κοιτάσουμε γύρω μας για εμπειρικά στοιχεία και μας δίνει ένα πλαίσιο στο οποίο θα τακτοποιήσουμε σε μια λογική σειρά τα ευρήματά μας. Έτσι η προσπάθεια του Moravcsik μας δίνει έναν αναλυτικό καμβά, μετά από δική του εμπειρική παρατήρηση, που είναι χρήσιμος για περαιτέρω αναλύσεις της παραγωγής πολιτικής στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Ο καμβάς αυτός είναι μια ουδέτερη κατασκευή χωρίς τελεολογικές αναφορές. Μας επιστρέφει επομένως στην ανάγκη για εμπειρική παρατήρηση.

Τα ερωτήματα καθορίζουν τα εργαλεία. Γι' αυτό και η διεπιστημονικότητα δεν αποτελεί μια άσκηση εκλεκτικισμού που πρέπει να απορρίπτεται από την ορθόδοξη προσέγγιση μιας πειθαρχίας ώστε να περιχαρακωθεί το πεδίο της από εισβολές άλλων επιστημονικών μεθόδων. Η πραγματικότητα, και εν προκειμένω οι λειτουργίες της Ένωσης και των κρατών-μελών, δεν συλλαμβάνονται και δεν κατανοούνται παρά μόνο με συλλογική δουλειά στην οποία όλες οι κοινωνικές επιστήμες έχουν να προσφέρουν τα εργαλεία τους. Πολυσύνθετα φαινόμενα απαιτούν σύνθεση μεθόδων. Δεν είναι τυχαίο ότι η δημοφιλής προσέγγιση των τριών θεσμοσμών [institutionalisms] είναι ουσιαστικά η μεταφορά των μεθόδων τριών επιστημονικών πειθαρχιών στο πεδίο των ευρωπαϊκών σπουδών: η οικονομική επιστήμη στο rational choice institutionalism, η ιστορική επιστήμη στο historical institutionalism και η κοινωνιολογία στο sociological institutionalism. Παρόμοιες επιρροές παρατηρούμε και στις διεθνείς σχέσεις (κοντροκτιβισμός, για παράδειγμα) και στην πολιτική επιστήμη (με την εισβολή μαθηματικών μοντέλων στην ανάλυση).

Μέθοδος, μέθοδος, μέθοδος! Η παρέμβασή μου έχει ως στόχο να τονίσει

τη σημασία της μεθοδολογίας και να στρέψει την προσοχή μας, από την αναζήτηση μιας καθολικής μεγάλης θεωρίας με προβλεψιμότητα και τελεολογικά χαρακτηριστικά, στην επιλογή ερευνητικών εργαλείων, δηλαδή στο πώς ψάχνουμε και στο πώς τακτοποιούμε τα ερευνητικά μας ευρήματα.

Δύο ερωτήματα προκύπτουν: ποιες είναι οι μονάδες της ανάλυσης και ποια τα επίπεδα ανάλυσης; Εδώ έχουν ειπωθεί πολλά σε μεγάλες θεωρητικές αντιπαραθέσεις ανάμεσα σε όσους προτιμούν τον αναλυτικό ατομικισμό (methodological individualism), ή επικεντρώνονται σε ομάδες (group analysis) ή τάξεις. Δεν θα μπω στην ουσία της υπόθεσης: θα πω μόνο ότι δεν είναι ασυμβίβαστες οι προσεγγίσεις αυτές, όταν η επιλογή μιας ανάλυσης με βάση ομάδες συμφερόντων γίνεται αφού η ομαδοποίηση αυτή έχει αιτιολογηθεί με εμπειρικά δεδομένα που να επιβεβαιώνουν πράγματι ομαδοποιήσεις ατόμων και συλλογική δράση, όταν δηλαδή η ύπαρξη και η λειτουργία της ομάδας στηρίζονται και αυτές σε εμπειρική απόδειξη. Με αυτά τα θέματα προς επίλυση, ο ερευνητής θα κοιτάξει τις προτιμήσεις των μονάδων ανάλυσης και το ιδεολογικό και κανονιστικό πλαίσιο μέσα στο οποίο αναπτύσσονται, προσπαθώντας να διακρίνει αν υπάρχει μια αμφίδρομη σχέση ανάμεσα στις δομές και στη δράση των δρώντων. Σε αυτό το πλαίσιο εντάσσεται και η δημιουργία και η λειτουργία των θεσμών. Όλα ελέγχονται εμπειρικά. Μιλάμε επομένως για έναν θεωρητικό αγνωστικισμό; Θα απαντούσα λέγοντας ότι δόγματα δεν ταιριάζουν στην επιστήμη.